

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 6, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.436.33:331.101.262

*Н. Л. Правдюк,
д. е. н., професор,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця
В. В. Покин'череда,
аспірант,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця*

КІЛЬКІСНИЙ ТА ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

*N. L. Pravdyuk,
PhD, Professor,
Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia
V. V. Pokynchereda,
post-graduate,
Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia*

QUANTITATIVE AND QUALITATIVE ANALYSIS OF LABOR RESOURCES OF UKRAINE'S OIL-FAT INDUSTRY

У статті розглянуто теоретичні аспекти вивчення трудових ресурсів як об'єкта економічного аналізу та запропоновано авторський підхід до їх структуризації. Досліджено сучасний стан і тенденції розвитку трудоворесурсної ситуації в олійно-жировому підкомплексі АПК: представлено кількісну та якісну структуру наявних трудових ресурсів в контексті демографічного та освітньо-кваліфікаційного потенціалу. Запропоновано підходи щодо мінімізації негативних наслідків використання ресурсів праці на підприємствах досліджуваної галузі.

Theoretical aspects of labor resources as an object of economic analysis are examined in the article and author's approach to their structure is proposed. Current state and trends of development labor resource situation of oil-fat subcomplex of agroindustrial complex is investigated. Quantitative and qualitative structure of the existing labor resources in context of demographic and qualification potential is presented. Approaches for minimize the negative consequences of using labor resources at enterprises of oil-fat industry are suggested.

Ключові слова: населення, трудові ресурси, економічний аналіз, об'єкт, олійно-жирова галузь.

Keywords: population, labor force, economic analysis, object, oil-fat industry.

Постановка проблеми. Олійно-жирова галузь займає провідне місце в структурі переробних підприємств агропромислового комплексу України. Це одна з найбільш бюджетотворюючих та валотосемних галузей аграрного виробництва. Задовольняючи потреби українських споживачів у високоякісній олійно-жировій продукції, підприємства галузі здійснюють значний внесок у забезпечення продовольчої безпеки нашої держави. В той же час вітчизняний олійно-жировий комплекс утримує лідируючі позиції з експорту продукції власного виробництва. Так, в 2011/2012 маркетинговому році підприємствами галузі вироблено 3,1 млн. тонн соняшникової олії (25,4% світового виробництва), з яких 2,7 млн. тонн реалізовано на зовнішніх ринках. За обсягами експорту соняшникової олії Україна вийшла на перше місце в світі (55,3% світового експорту), поставляючи її до 90 країн [14; 17, с. 6]. Досягнення таких показників діяльності стало можливим завдяки наявності в країні потужної сировинної бази для виробництва олійної продукції та ефективній протекціоністській політиці держави, спрямованій на підтримку діяльності олійно-жирового комплексу. Далеко не останню роль у забезпеченні динамічного розвитку підприємств галузі відігравали та продовжують відігравати трудові ресурси, які, приводячи в рух матеріально-речові фактори виробництва, створюють якісно новий продукт. Достатня кількісно-якісна укомплектованість штату працівників, раціональність їх використання визначають ефективність функціонування, конкурентоспроможність та рентабельність підприємств. З огляду на це, актуальним постає завдання дослідження стану та перспектив розвитку трудових ресурсів вітчизняного олійно-жирового комплексу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування трудових ресурсів, їх використання та відтворення завжди посідали чільне місце в системі наукових досліджень. Теоретичні, методичні та практичні питання аналізу трудових ресурсів висвітлюються у переважній більшості підручників та навчальних посібників з економічного аналізу, зокрема Т. Д. Костенко [2], Є. В. Мниха [4], Г. В. Назарової [8], І. Ф. Прокопенко [16], Г. В. Савицької [18], А. Д. Шеремета [25], С. С. Черниш [23], М. Г. Чумаченка [3] та ін. Проблеми визначення предмету, об'єктів економічного аналізу та удосконалення аналітичної роботи широко обговорювались в наукових працях авторства С. В. Калабухової [6], О. В. Мельникова [7], Г. І. Самойленко [19], Р. І. Стеців [21], В. В. Сьомченко [22], А. В. Череп [22], О. Ю. Шоляк [26], Д. М. Ядранського [27] та ін. Загалом зазначеними вченими здійснено достатньо глибокі та вагомі наукові розробки з даних питань, однак досі залишається невідпрацьованим єдиний підхід до структурування об'єктів, за якими має проводитись аналіз трудових ресурсів. Це, на наше переконання, ускладнює вивчення теоретичних основ аналітичного забезпечення управління трудовими ресурсами, перешкоджає у комплексному порядку організувати процес їх аналізу на практиці та пошуку ефективних шляхів у вирішенні управлінських проблем. Крім того, дослідницька увага зосереджується в основному на проблемах розвитку ресурсів праці в масштабах національної економіки, регіону чи окремо взятого підприємства, в той як галузеві аспекти даної проблеми залишаються менш дослідженими. Все це актуалізує проблематику представленого дослідження.

Мета дослідження - уточнення переліку об'єктів аналізу трудових ресурсів на основі принципів системності та комплексності. Дослідити існуючий кількісно-

якісний стан трудових ресурсів олійно-жирового підкомплексу АПК з метою надання практичних рекомендацій стосовно удосконалення їх використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Земля, праця, капітал – традиційні фактори виробництва, джерело зростання добробуту населення та національного багатства. В ході еволюції наукової думки змінювались підходи вчених-економістів щодо визначення пріоритетного фактора у створенні суспільного продукту. Для Ф. Кене та заснованої ним школи фізіократів таким фактором були природні ресурси, земля; для А. Сміта і його послідовників – праця та її поділ. В деякі періоди розвитку людського суспільства превалювала думка, що основним товарно-утворюючим ресурсом є техніка (капітал), яка поступово витісняє людину з виробничого процесу та утворює своє домінування над нею. «Однак, хоча машина і стала повноправним господарем в багатьох технологічних та управлінських процесах ..., роль та значення людини в організації не тільки не зменшилась, а навіть і зросла», - справедливо зазначав російський науковець О. С. Віханський. «Людина стала не тільки ключовим ресурсом організації ..., але й найкоштовнішим», - продовжував вчений [1].

Сьогодні, як ніколи раніше, стає очевидним той факт, що вітчизняні підприємства, в тому числі олійно-жирового спрямування, неспроможні ефективно функціонувати та конкурувати без раціонального управління цим найціннішим ресурсом. В процесі реалізації управлінських функцій керівники не можуть покладатися лише на свої інтуїтивні навички. Повна, актуальна та достовірна інформація про кількісний та якісний склад працівників, їх рух, витрати на формування та відтворення, ефективність праці та інші трудові показники - це ті дані, на підставі яких повинні обґрунтовуватися стратегії та прийматися оперативні рішення у сфері управління трудовими ресурсами. Роль такого інформаційно-формуючого елемента управлінського механізму виконує підсистема аналізу.

Здійснення аналітичної діяльності, результатом якої є формування якісно змістовного знання, зменшує невизначеність та ризики при прийнятті управлінських рішень щодо трудових ресурсів. Чим точнішою та повнішою є сформована таким чином інформація, тим ширшими є можливості щодо формування рекомендацій та пропозицій з удосконалення їх використання.

Для раціональної організації аналітичної роботи та забезпечення генерування інформаційних потоків, необхідних управлінській ланці, перше, що необхідно зробити – це деталізувати та структурувати об'єкти, за якими мають здійснюватись аналітичні процедури. При цьому має виконуватись принцип системності та комплексності об'єктів, що вивчаються: «немає малого без цілого комплексного об'єкта», але «немає цілого без окремого, малого» [5, с. 89]. Тобто сучасні тенденції економічного розвитку формуються через системне та комплексне дослідження явищ та процесів. Системний підхід дозволяє розробити науково обґрунтовані варіанти управлінських дій та обрати найоптимальніший з них. Комплексний підхід забезпечує цілеспрямованість аналітичного дослідження, враховуючи при цьому усі сторони господарської діяльності. За таких умов, правильне визначення об'єктів аналізу трудових ресурсів та їх структуризація сприятиме вичерпному та всебічному охопленню напрямів аналітичних досліджень.

Перш ніж переходити до безпосереднього вивчення трудових ресурсів як об'єкта економічного аналізу, варто внести певну термінологічну однозначність та з'ясувати зміст поняття «об'єкт економічного аналізу».

Опрацювавши низку економічних джерел можна констатувати, що в більшості з них під об'єктом економічного аналізу розуміється те, на що спрямований процес пізнання, тобто пізнавальна діяльність, що існує поза свідомістю людини і незалежно від неї [16, с. 42]. Таке широке трактування об'єкта економічного аналізу призвело до того, що фактично в кожній науковій праці наводяться різні їх переліки, які хоч і не істотно, але різняться між собою. Так, деякі економісти узагальнено підходять до характеристики об'єктів економічного аналізу, виділяючи в ролі об'єкта всю господарську діяльність підприємств. За таких обставин об'єкт економічного аналізу ототожнюється з його предметом, з чим важко погодитися. Зважаючи на це, ми притримуємось точки зору інших вчених, які об'єкт деталізують на окремі господарські процеси, економічні явища, питання, показники (виробництво, реалізація, ресурси, собівартість, фінансові результати тощо). З останнього також випливає, що об'єкти аналізу охоплюють у собі як матеріальні, так і нематеріальні ознаки, вони можуть бути дискретними або тривалими в часі та просторі, що призводить до значного розмаїття їх трактувань (табл. 1).

Таблиця 1.
Підходи науковців до визначення об'єктів економічного аналізу

№ п/п	Автор / джерело	Об'єкт економічного аналізу
1	С. В. Калабухова [6, с. 293]	1) господарські ресурси; 2) господарські процеси; 3) управлінські рішення.
2	Т. Д. Костенко [2, с. 11]	1) виробництво й реалізація продукції; 2) собівартість продукції; 3) використання всіх видів ресурсів підприємства; 4) фінансові результати діяльності підприємства; 5) фінансовий стан підприємства.
3	Є. В. Мних [4, с. 38-39]	1) виробнича, інвестиційна, фінансова, маркетингова та інші види діяльності; 2) ресурси всіх видів діяльності; 3) виробничі та управлінські структури; 4) організація виробництва, праці, менеджменту, ділового партнерства тощо; 5) форми господарювання і власності.
4	І. Ф. Прокопенко, В. І. Ганін [16, с. 47]	1) виробництво і реалізація продукції, її собівартість; 2) використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів; 3) фінансові результати виробництва; 4) фінансовий стан підприємства.
5	Г. В. Савицька [18, с. 18]	результати господарської діяльності підприємства.
6	Р. І. Стеців [21]	1) господарські засоби (запаси, основні засоби, нематеріальні активи, грошові кошти, статутний капітал тощо); 2) процеси (виробництво, реалізація та ін.); 3) управлінські рішення (облікова політика, фінансова політика, маркетингові рішення).
7	С. С. Черниш [23, с. 9]	1) виробнича, фінансова, інвестиційна та інші види діяльності; 2) ресурси всіх видів діяльності; 3) виробничі та управлінські структури; 4) організація виробництва та праці; 5) форми господарювання і власності.
8	М. Г. Чумаченко, М. А. Болюх та ін. [3, с. 45]	1) виробництво і реалізація продукції, її собівартість; 2) забезпеченість трудовими, матеріальними і фінансовими ресурсами і характер використання їх; 3) фінансові результати роботи; 4) фінансовий стан підприємства; 5) інвестиційна діяльність.
9	А. Д. Шеремет [25, с. 17]	господарська діяльність підприємств як сукупність виробничих відносин, що розглядається у взаємозв'язку з технічною стороною виробництва, соціальними та природними умовами.

Варто також відзначити, що виокремлення такої кількості об'єктів економічного аналізу та різних варіантів їх поєднання, на наш погляд, має й раціональне зерно, що пояснюється власним баченням авторів організації аналітичного процесу, особливостями діяльності кожного господарюючого суб'єкта, потребами

зовнішніх та внутрішніх користувачів в аналітичній інформації.

Загалом на основі огляду наукових джерел простежується два основних дослідницьких підходи до комбінування об'єктів економічного аналізу: структурний (базується на організаційній структурі підприємства) та виробничий (в основі класифікація господарських процесів). В межах першого підходу до об'єктів аналізу можна віднести виробничу, маркетингову, фінансову, комерційну та іншу діяльність, виробничі та управлінські структури тощо, тоді як за другого підходу виділяють господарські процеси в цілому; забезпеченість трудовими, матеріальними і фінансовими ресурсами; виробництво й реалізацію продукції; фінансові результати роботи та ін.

Що стосується аналізу трудових ресурсів, то значна частина авторів у якості об'єктів виокремлюють певні напрями дослідження, за якими необхідно організувати аналітичну діяльність. Так, академік М. Г. Чумаченко, зазначає, що предметом дослідження аналітика є чисельність, склад та рух робочої сили; фонд робочого часу; трудомісткість продукції; продуктивність праці [3, с. 377-404]. Схожої позиції дотримуються й інші вітчизняні науковці, які аналіз трудових ресурсів рекомендують здійснювати за такими напрямками: вивчення забезпеченості підприємства трудовими ресурсами (склад, структура кадрів, їх рух), аналіз професійного складу й підготовки кадрів, використання робочого часу, аналіз продуктивності праці, ефективність праці (вплив трудових ресурсів на обсяг виробленої продукції та фінансові результати підприємницької діяльності), невикористані резерви тощо [2, 19, 22, 23].

Група вітчизняних науковців під керівництвом Г. В. Назарової до об'єктів аналізу трудових ресурсів відносить економічні результати трудової діяльності, а саме: виторг (у торгівлі); виробіток, продуктивність праці (у промисловості, сільському господарстві), обсяг функціональної діяльності (в бюджетних установах) [8, с. 24]. Таким чином, дослідники абстрагуються від деталізації об'єктів аналізу, таких як склад трудових ресурсів, витрати на їх формування, використання та відтворення тощо, тобто тих об'єктів, раціональне управління якими, зрештою, і визначає кінцеві показники трудової діяльності (виріток, продуктивність праці). Тому підхід, в основі якого штучне обмеження переліку об'єктів аналізу, на наш погляд, є невиправданим, адже позбавляє можливості аналітика отримати вичерпну інформацію про трудові ресурси підприємства.

Значний внесок у вивчення представленого питання здійснив вітчизняний вчений Д. М. Ядранський. Автор, досліджуючи аналіз трудових ресурсів з позиції соціально-економічної категорії «праця», сформував інституціональну модель аналізу праці, в рамках якої запропонував наступні об'єкти: кількісна та якісна структура працівників, соціальні та виробничі норми праці, час роботи та відпочинку, заробітна плата, сукупні витрати, продуктивність праці, екологічні об'єкти, соціальне самопочуття [27, с. 201].

О. Ю. Шоляк зазначає, що об'єктом діагностики є персонал підприємства та його освітній рівень; витрати підприємства на збільшення вартості людського капіталу; доходність людського капіталу; втрати робочого часу; кількість виробленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг) [26, с. 157].

Погоджуючись з попередніми науковцями щодо окресленого ними кола об'єктів аналізу трудових ресурсів, вважаємо за необхідне внести незначні доповнення щодо їх складу. Доцільно було б, на нашу думку, серед об'єктів аналізу трудових ресурсів виокремити також витрати на формування (витрати на пошук, придбання та первинне навчання персоналу), використання (витрати пов'язані з навчанням персоналу, його розвитком) та відтворення (витрати на оплату праці та формування соціальних пакетів) трудових ресурсів. Введення в аналітичну діяльність таких об'єктів диктується нинішньою соціально-економічною ситуацією: зростання рівня мобільності кадрів, інтелектуалізація праці та соціалізація економічних відносин призводять до зростання зазначених витрат та їх питомої ваги в структурі загальних витрат підприємства.

Варто також зазначити, що кожен із перерахованих вище об'єктів аналізу трудових ресурсів розкривається через систему аналітичних показників, які в сукупності формують інформаційну базу управлінських рішень. Показники, надаючи об'єктам числового виразу, характеризують їх обсяг, рівень та економічну ефективність.

Таким чином, систематизуючи існуючі підходи науковців до аналізу трудових ресурсів та враховуючи власне бачення шляхів вирішення даного питання, проведемо структурування об'єктів та відповідних їм показників, за якими, на наше переконання, доцільно здійснювати аналітичні процедури з наступним групуванням вихідної інформації та представленням її управлінській ланці (рис. 1).

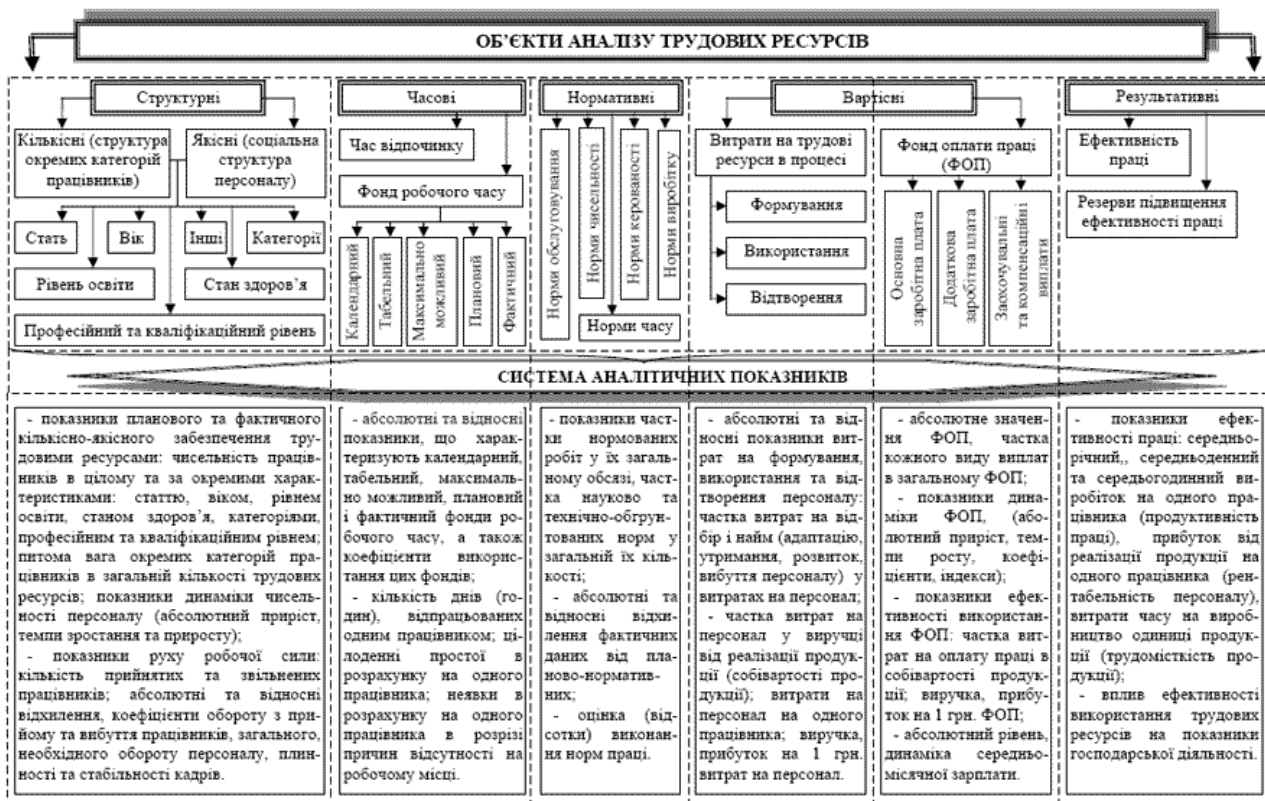

Рис. 1. Об'єкти аналізу трудових ресурсів
Джерело: власна розробка автора

Виходячи з рис. 1, аналіз трудових ресурсів доцільно розпочинати з дослідження їх кількісної та якісної структури. Джерелом формування трудових ресурсів

будь-якої галузі, в тому числі олійно-жирової, є населення, яке виступає в ролі «постачальника» робочої сили на ринок праці. Чисельність трудових ресурсів має динамічну природу, яка тісно пов'язана з демографічними явищами та процесами, що відбуваються в країні. Показники народжуваності та смертності, міграційні процеси, вік, стан здоров'я населення в кінцевому підсумку формують сукупну кількість ресурсів праці, яка за певних умов може бути залучена суб'єктами господарювання в сферу матеріального та нематеріального виробництва. Отже, проведемо кількісний аналіз трудових ресурсів олійно-жирової галузі та зайнятих різними видами промислової діяльності в контексті зміни чисельності населення країни (табл. 2).

Таблиця 2.
Динаміка формування трудових ресурсів олійно-жирової галузі

№ п/п	Показники	Одиниця виміру	Роки				
			2007	2008	2009	2010	2011
1	Чисельність населення України	млн. чол.	46,4	46,1	46,0	45,8	45,6
2	Економічно активне населення України	млн. чол.	22,3	22,4	22,2	22,1	22,1
3	Економічно неактивне населення України	млн. чол.	13,3	13,0	12,9	12,6	12,3
4	Чисельність зайнятих в Україні	млн. чол.	20,9	21,0	20,2	20,3	20,3
5	Чисельність безробітного населення	млн. чол.	1,4	1,4	2,0	1,8	1,7
6	Середньооблікова чисельність штатних працівників, всього:	тис. чол.	11413,0	11389,0	10653,0	10758,0	10556,0
	у т. ч. в промисловості:		3287,0	3188,0	2851,0	2842,0	2800,0
	- добувній;		501,0	480,0	450,0	446,0	445,0
	- переробній:		2268,0	2192,0	1886,0	1884,0	1861,0
	- харчовій промисловості:		454,0	436,0	390,0	387,0	378,0
	- олійно-жирової галузі		11,5	9,9	9,4	9,3	8,4

Джерело: складено за даними [9-13, 15, 20]

Як свідчать дані табл. 1. в Україні простежується чітка тенденція до зменшення населення. За останні п'ять років чисельність українців скоротилася на 800 тис. чол. - з 46,4 до 45,6 млн. чол. Така демографічна ситуація негативно вплинула на кількість економічно активного та економічно неактивного населення, яке зменшилось відповідно на 0,2 і 1 млн. чол. Незважаючи на зростання рівня зайнятості, яке декларується органами державної статистики, спостерігається поступове зменшення чисельності штатних працівників як в загальному по країні, так і за видами промислової діяльності. Середньооблікова кількість працівників, зайнятих на вітчизняних підприємствах, за аналізований період зменшилася на 857,0 тис. чол. або на 7,5%. При цьому майже половина усіх вивільнених працівників (407 тис. чол.) припадає на підприємства переробної промисловості.

Чисельність трудових ресурсів олійно-жирової галузі також зменшується. Так, у 2011 р. порівняно з 2007 р. кількість працівників скоротилася на 3,1 тис. чол., що становить 27,0% усього трудових ресурсів галузі. Скорочення середньооблікової чисельності працюючих спостерігалося майже на усіх підприємствах галузі. При цьому найбільше скорочення штату працівників в 2011 р. відбулося на ТОВ ТК «Урожай» (295 чол.), ЗАТ «Славолія» (109 чол.), ПАТ «Одеський олійно-жировий комбінат» (92 чол.), ПАТ «Кіровоградолія» (88 чол.), ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» (37 чол.) та ін. Кількісно стабільними протягом звітного року залишалися трудові колективи ПАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат», ТОВ «Приколотнянський олійно-екстракційний завод», ПрАТ «Вовчанський олійно-екстракційний завод», ПрАТ «Полтавський олійно-екстракційний завод – Кернел Груп», ПрАТ «Мелітопольський олійно-екстракційний завод» та ін. Значне збільшення чисельності трудових ресурсів (на 140 чол.) відбулось лише на ПАТ «Запорізький олійно-жировий комбінат», що пов'язано з введенням в дію нового олійно-екстракційного виробництва [13, с. 48].

Вивільнення значної кількості працівників, як свідчать дані, не мали критичних наслідків для підприємств галузі. Навпаки, поряд із скороченням штату працюючих, підприємства нарощували обсяги виробництва. Так, якщо в 2007 р. олійно-жировими підприємствами було вироблено 2,0 млн. тонн олії, то в 2011 р. – 3,7 млн. тонн або на 85,0% більше. Це є свідченням зростання рівня продуктивності праці, яке відбувалося за рахунок впровадження у виробничий процес досконалішої техніки та технологій, і, як наслідок, - зниження потреби в робочій силі.

На сьогоднішній день результатом розвитку науки і техніки є виникнення ситуації, коли все менше людей може виробляти дедалі більшу кількість товарів та послуг. Вчені констатують, що за останні 150 років виробництво продукції в різних країнах зросло в більш ніж 10 разів, в той час як кількість відпрацьованих годин на одну людину скоротилася наполовину. Тому сучасне економічне зростання, основане на науково-технічному прогресі, - це «зростання без робочих місць» [24, с. 14-15]. Враховуючи зазначену вище трудову ситуацію, можна констатувати, що олійно-жирові підприємства не залишаються осторонь таких революційних змін в царині техніко-економічних відносин.

Існуюча ситуація вимагає від підприємств галузі залучення у виробничий процес висококваліфікованих працівників, вміння та навички яких дозволяють швидко адаптуватися до новітніх технологій, які активно впроваджуються на підприємствах, та складних реалій світової економіки. Тобто в сучасних умовах, в умовах економіки знань пріоритет надається якісним характеристикам працівників, а кількісні показники займають другорядну позицію. З огляду на зазначене, розглянемо якісний потенціал трудових ресурсів на прикладі підприємства олійно-жирової галузі України - ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» (рис. 2).

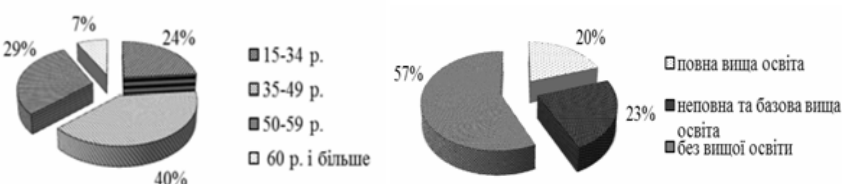

Рис. 2. Розподіл працівників за віковими категоріями та освітньо-кваліфікаційним рівнем (2011 р.)

Джерело: складено автором за матеріалами досліджуваного підприємства

Дослідження вікової структури трудових ресурсів ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» свідчить, що найбільшу питому вагу (40%) в загальній кількості працівників підприємства займають працюючі віком 35-49 років, а найменшу – працівники старші за 60 років (7%). При цьому сукупна частка молоді та працівників середньої вікової категорії становить 64%, що свідчить про наявність потужного трудового потенціалу.

Серед працівників підприємства 20% мають вищу освіту, 23% - неповну та базову вищу і 57% працівників вищої освіти не мають. Ці показники поступають загальнодержавному рівні, де працівників з повною вищою освітою 33,5%, а базовою та неповною вищою 23,9%. Проте, якщо розглядати в контексті переробної

промисловості, то показники майже знаходяться в межах -23,7% і 22,1% відповідно.

Загострення конкурентної боротьби, що є традиційним явищем для сучасної економіки, вимагає від підприємства удосконалення професійних навичок та знань персоналу, яке реалізується у формі професійної підготовки та підвищення кваліфікації. Підвищення рівня кваліфікації працівників досягається за рахунок поглиблення їхніх теоретичних знань, досвіду та практичних навичок в галузях економіки та техніки. В 2011 р. на досліджуваному підприємстві новим професіям навчено 668 чол., що становить 75,0% облікової кількості штатних працівників, з яких 656 працюючих пройшли навчання безпосередньо на виробництві.

Трансформація кількісного та якісного складу трудових ресурсів відбувається в результаті звільнення та прийняття працівників, тобто їх руху. Українські фахівці відзначають, що у зв'язку із тривалим процесом становлення ринкових відносин багато підприємств не мають стабільних трудових колективів, люди шукають більш високих заробітків, кращих умов праці і тому в країні залишається високий рівень мобільності кадрів [7; с. 152]. Така тенденція характерна і для підприємств досліджуваної галузі (табл. 3).

Таблиця 3.
Динаміка руху робочої сили олійно-жирової галузі в 2007-2011 рр.

№ п/п	Роки	Прийнято працівників, чол.		Звільнено працівників, чол.		Зміна чисельності працівників, чол.	Коефіцієнт плинності кадрів, %
		всього	з них на новостворені робочі місця	всього	з них з причин реорганізації, скорочення штату		
1	2007	3910	-	4520	-	-610	39,34
2	2008	2648	103	2772	-	-124	28,03
3	2009	1894	206	2214	425	-320	18,96
4	2010	2000	288	2339	65	-339	24,32
5	2011	2499	158	2273	256	226	23,96

Джерело: складено автором за даними [9-13]

За даними табл. 3 можна зробити висновок, що протягом 2007-2010 рр. на підприємствах галузі спостерігалася від'ємна різниця між чисельністю прийнятих та звільнених працівників. Це є свідченням нестабільності зайнятості, вимивання кадрів. Однак при цьому простежувалась тенденція до зменшення відтоку робочої сили з галузі. Якщо в 2007 р. з олійно-жирових підприємств вибуло на 610 працівників більше, ніж було прийнято, то в 2010 р. ця цифра становила 339 чол., що майже в 2 рази менше. І лише в 2011 р., незважаючи на скорочення середньооблікової чисельності працівників, кількість прийнятих на 226 чол. перевищила число звільнених працівників.

На новостворені робочі місця у звітному році прийнято 158 чол. проти 288 чол. у попередньому періоді, в той час як число звільнених з причин реорганізації та скорочення штату зросло на 191 чол. Така тенденція вдало ілюструє факт того, що сучасний технологічний прогрес створює робочих місць менше, ніж скорочує. При цьому, як наголошують науковці, саме поява кожного нового більш ефективного робочого місця знищує десятки, а іноді і сотні старих [24, с. 15].

Щодо зміни коефіцієнта плинності кадрів можна відзначити, що він протягом аналізованого періоду не мав чітко вираженої тенденції. Найбільшим даним показник був в 2007 р. – 39,34%, найменшим – в 2009 р. – 18,96%. За останні два роки плинність кадрів зростає відповідно до 24,32% в 2010 р. та 23,96% в 2011 р. Хоча й дані показники не є критичними, але їх зростання є негативним явищем для підприємств з декількох причин. По-перше, на заміну вибулим працівникам необхідно прийняти на роботу нових, що веде звичайно до виникнення додаткових витрат для підприємства, пов'язаних з пошуком та відбором персоналу. По-друге, виробничий процес в досліджуваній галузі є складним, тому для допущення працівника до безпосереднього виконання своїх обов'язків він має пройти професійну підготовку, перепідготовку, а це знову витрати підприємства. По-третє, підвищення плинності кадрів призводить до зменшення продуктивності праці, що негативно позначається на рівні прибутковості підприємств. А це аж ніяк не входить в плани діяльності суб'єктів господарювання. Тому кадрова політика підприємств має спрямовуватись на збереження штату працівників, забезпечення їх відносної стабільності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження встановлено, що трудові ресурси є одним із ключових факторів виробництва, а їх аналіз важливою ділянкою аналітичної роботи на будь-якому підприємстві. Через складність трудових ресурсів як об'єкту аналізу аналітичні процедури необхідно проводити за окремими напрямками (чисельність персоналу, їх рух тощо). Запропоноване визначення об'єктів та системи показників аналізу трудових ресурсів, їх структуризація сприятиме всебічному охопленню напрямів економічних досліджень та раціональній організації аналітичної діяльності на підприємстві.

Чисельність трудових ресурсів олійно-жирової галузі протягом аналізованого періоду постійно зменшувалась. Однак варто зазначити, що така ситуація є характерною для постіндустріальної економіки, в середовищі якої відбувається трансформація структури зайнятості: зменшується частка зайнятих в промисловості та збільшується в сфері послуг. На підтвердження даного положення вказує і той факт, що скорочення чисельності працівників не призвело до зменшення обсягів виробленої олійно-жирової продукції.

В сучасних умовах поряд з кількісним забезпеченням трудових ресурсів важливе значення має їх якість. На основі проведеного аналізу встановлено, що якісні характеристики трудових ресурсів досліджуваного підприємства, зокрема їх вікова структура та освітньо-кваліфікаційний рівень фактично ідентичні з показниками переробної промисловості, однак поступається загальнодержавному рівню. Тому кадрова політика підприємств галузі має орієнтуватися на збереження штату працівників, забезпечення їх інтелектуального та професійного зростання.

Література.

1. Виханский О. С. Стратегическое управление: учебник / О. С. Виханский. – [2-е изд., перераб. и доп.]. - М.: Гардарики, 1998. - 296 с.
2. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: навч. посіб. / [Костенко Т. Д. та ін.]. – К.: ЦУДІ, 2007. – 400 с.
3. Економічний аналіз: навч. посіб. / М. А. Болдох [та ін.]; ред. М. Г. Чумаченко. - К.: КНЕУ, 2001. - 540 с.
4. Економічний аналіз: підручник / С. В. Мних. – К.: Знання, 2011. – 630 с.
5. Зоріна О. А. Методологічні підходи в економічному аналізі / О. А. Зоріна // Вісник ЖДТУ. – 2011. - № 1 (55). – С. 89-91.
6. Калабухова С. В. Об'єкти аналітичного забезпечення управління підприємством / С. В. Калабухова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Foa/2012_19/19_b_07.pdf.
7. Мельников О. В. Трудові ресурси видавничо-поліграфічної галузі: кількісна та якісна характеристика / О. В. Мельников // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. - № 9 (112). – С. 149-153.
8. Назарова Г. В. Облік, аналіз і аудит персоналу / Г. В. Назарова, С. В. Мішина, В. І. Отенко. – Харків: ХНЕУ, 2011. – 259 с.
9. Олійно-жирова галузь України. Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України та Російської Федерації. Показники роботи за 2007 рік та січень 2008 року, 2007/08 МР. – Харків: УкрНДІОЖ НААН, 2008. – 116 с.
10. Олійно-жирова галузь України. Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України та Російської Федерації. Показники роботи за 2008 рік та січень 2009 року, 2008/09 МР. – Харків: УкрНДІОЖ НААНУ, 2009. – 104 с.

11. Олійно-жирова галузь України. Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України та Російської Федерації. Показники роботи за 2009 рік та січень 2010 року, 2009/10 МР. – Харків: УкрНДІОЖ НААН, 2010. – 108 с.
12. Олійно-жирова галузь України. Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України та Російської Федерації. Показники роботи за 2010 рік та січень 2011 року, 2010/11 МР. – Харків: УкрНДІОЖ НААН, 2011. – 112 с.
13. Олійно-жирова галузь України. Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України та Російської Федерації. Показники роботи за 2011 рік та січень 2012 року, 2011/12 МР. – Харків: УкрНДІОЖ НААН, 2012. – 126 с.
14. Офіційний сайт асоціації «Укροліяпром» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukroilprom.org.ua>.
15. Праця України у 2011 році: статистичний збірник. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.
16. Прокопенко І. Ф. Методика і методологія економічного аналізу: навч. посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Ганін. – К.: ЦУЛ, 2008. – 430 с.
17. Розвиток української олійно-жирової промисловості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-energy.org/upload/files/09_EIF_Kapshuk2.pdf.
18. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. / Г. В. Савицька. - К.: Знання, 2007. - 668 с.
19. Самойленко Г. І. Методика проведення аналізу впливу ефективності використання трудових ресурсів на фінансові результати діяльності підприємства / Г. І. Самойленко // Вісник Університету банківської справи України. – 2011. - № 1 (10). – С. 330-336.
20. Статистичний щорічник України за 2011 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2012. – 559 с.
21. Стеців Р. І. Предмет економічного аналізу / Р. І. Стеців // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/lglpdp/2003_28/191_Steciv_LG_28.pdf.
22. Череп А. В. Методичні основи оцінки ефективності використання трудових ресурсів на підприємствах харчової промисловості / А. В. Череп, В. В. Сьомченко // Вісник ЖДТУ. – 2010. - № 4 (54). – 348-350.
23. Черниш С. С. Економічний аналіз: навч. пос. / С. С. Черниш. – К.: ЦУЛ, 2010. – 312 с.
24. Шевчук А. В. О будущем труда и будущем без труда / А. В. Шевчук // Экономическая социология. – 2005. – Т. 6. - № 3. – С. 11-24.
25. Шеремет А. Д. Теория экономического анализа: учебник / А. Д. Шеремет. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 366 с.
26. Шоляк О. Ю. Методика проведення економічного аналізу виплат працівникам / О. Ю. Шоляк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – Т. 2. - № 6. – С. 157-164.
27. Ядранський Д. М. Економічні відносини в системі аналізу та контролю праці в сучасній економіці: монографія / Д. М. Ядранський - Кривий Ріг : Чернявський Д. О., 2012. - 397 с.

References.

1. Vixanskii O. S. Strategicheskoe upravlenie: uchebnik / O. S. Vixanskii. – [2-e izd., pererab. i dop.]. - M.: Gardarika, 1998. - 296 s.
2. Ekonomichnii analiz i diagnostika stanu suchasnogo pidpriemstva: navch. posib. / [Kostenko T. D. ta in.]. – K.: CUL, 2007. – 400 s.
3. Ekonomichnii analiz: navch. posib. / M. A. Bolyux [ta in.]; red. M. G. CHumachenko. - K.: KNEU, 2001. - 540 s.
4. Ekonomichnii analiz: pidruchnik / E. V. Mnix. – K.: Znannya, 2011. – 630 s.
5. Zorina O. A. Metodologichni pidxodi v ekonomichnomu analizi / O. A. Zorina // Visnik ZHDTU. – 2011. - № 1 (55). – S. 89-91.
6. Kalabuxova S. V. Ob'ekti analitichnogo zabezpechennya upravlinnya pidpriemstvom / S. V. Kalabuxova // [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Foa/2012_19/19_b_07.pdf.
7. Mel'nikov O. V. Trudovi resursi vidavnicno-poligrafichnoi galuzi: kil'kisna ta yakisna charakteristika / O. V. Mel'nikov // Formuvannya rinkovix vidnosin v Ukraini. – 2010. - № 9 (112). – S. 149-153.
8. Nazarova G. V. Oblik, analiz i audit personalu / G. V. Nazarova, S. V. Mishina, V. I. Otenko. – Xarkiv: XNEU, 2011. – 259 s.
9. Oliino-zhirova galuz' Ukraini. Informaciino-analitichnii byuleten' oliino-zhirovoi galuzi Ukraini ta Rosiis'koi Federacii. Pokazniki roboti za 2007 rik ta sichen' 2008 roku, 2007/08 MR. – Xarkiv: UkrNDIOZH NAAN, 2008. – 116 s.
10. Oliino-zhirova galuz' Ukraini. Informaciino-analitichnii byuleten' oliino-zhirovoi galuzi Ukraini ta Rosiis'koi Federacii. Pokazniki roboti za 2008 rik ta sichen' 2009 roku, 2008/09 MR. – Xarkiv: UkrNDIOZH NAANU, 2009. – 104 s.
11. Oliino-zhirova galuz' Ukraini. Informaciino-analitichnii byuleten' oliino-zhirovoi galuzi Ukraini ta Rosiis'koi Federacii. Pokazniki roboti za 2009 rik ta sichen' 2010 roku, 2009/10 MR. – Xarkiv: UkrNDIOZH NAAN, 2010. – 108 s.
12. Oliino-zhirova galuz' Ukraini. Informaciino-analitichnii byuleten' oliino-zhirovoi galuzi Ukraini ta Rosiis'koi Federacii. Pokazniki roboti za 2010 rik ta sichen' 2011 roku, 2010/11 MR. – Xarkiv: UkrNDIOZH NAAN, 2011. – 112 s.
13. Oliino-zhirova galuz' Ukraini. Informaciino-analitichnii byuleten' oliino-zhirovoi galuzi Ukraini ta Rosiis'koi Federacii. Pokazniki roboti za 2011 rik ta sichen' 2012 roku, 2011/12 MR. – Xarkiv: UkrNDIOZH NAAN, 2012. – 126 s.
14. Oficiniij sait asociacii «Ukroliiaprom» // [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.ukroilprom.org.ua>.
15. Pracya Ukraini u 2011 roci: statistichnii zbirnik. – K.: TOV «Avgust Treid», 2011. – 560 s.
16. Prokopenko I. F. Metodika i metodologiya ekonomichnogo analizu: navch. posib. / I. F. Prokopenko, V. I. Ganin. – K.: CUL, 2008. – 430 s.
17. Rozvitok ukrains'koi oliino-zhirovoi promislovosti [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: http://ua-energy.org/upload/files/09_EIF_Kapshuk2.pdf.
18. Savic'ka G. V. Ekonomichnii analiz diyal'nosti pidpriemstva: navch. posib. / G. V. Savic'ka. - K.: Znannya, 2007. - 668 s.
19. Samoilenko G. I. Metodika provedennya analizu vplivu efektnosti vikoristannya trudovix resursiv na finansovi rezul'tati diyal'nosti pidpriemstva / G. I. Samoilenko // Visnik Universitetu bankivs'koi spravi Ukraini. – 2011. - № 1 (10). – S. 330-336.
20. Statistichnii schorichnik Ukraini za 2011 rik / za red. O. G. Osaulenka. – K.: TOV «Avgust Treid», 2012. – 559 s.
21. Steciv R. I. Predmet ekonomichnogo analizu / R. I. Steciv // [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/lglpdp/2003_28/191_Steciv_LG_28.pdf.
22. CHerep A. V. Metodichni osnovi ocinki efektnosti vikoristannya trudovix resursiv na pidpriemstvax xarchovoi promislovosti / A. V. CHerep, V. V. S'omchenko // Visnik ZHDTU. – 2010. - № 4 (54). – 348-350.
23. CHernish S. S. Ekonomichnii analiz: navch. pos. / S. S. CHernish. – K.: CUL, 2010. – 312 s.
24. SHEvchuk A. V. O buduschem truda i buduschem bez truda / A. V. SHEvchuk // Ekonomicheskaya sociologiya. – 2005. – Т. 6. - № 3. – С. 11-24.
25. SHERemet A. D. Teoriya ekonomicheskogo analiza: uchebnik / A. D. SHERemet. – М.: INFRA-М, 2005. – 366 с.
26. SHolyak O. YU. Metodika provedennya ekonomichnogo analizu viplat pracivnikam / O. YU. SHolyak // Visnik Xmel'nic'kogo nacional'nogo universitetu. – 2009. – Т. 2. - № 6. – S. 157-164.
27. YAdrans'kii D. M. Ekonomichni vidnosini v sistemii analizu ta kontrolyu pracii v suchasnij ekonomicii: monografiya / D. M. YAdrans'kii - Krivii Rig : CHemyavs'kii D. O., 2012. - 397 s.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"